

Válogatott fotók moldovai Paleta Géza (1898-1977) ezredes életéből ^[1]

„Olyan parancsnok volt, akít rajongásig szeretünk, és aki mindig követendő példaként áll előttünk. Mindig emlékezni fogok két mondatára, amelyet 1941. október 19-én az ünnepélyes megnyitón, többek között mondott, hogy: »Ti sem készültök olyan pályára, melynek célkitűzése az anyagi javak gyűjtése, vagy az anyagi haszonlesés. Csak az a jó tiszt, ki magasabb hivatást lát szolgálatában és nem kenyérkereső napi foglalkozást!«

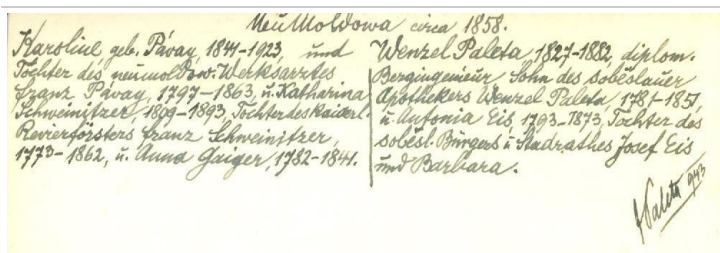
Paleta Géza

Forrásközlésünk jószerivel csak fényképekre szorítkozik, mindazonáltal egy olyan embernek, egy olyan katonának állít emléket, aki szerencsés módon bőséges forrásanyagot hagyott hátra magánemberként. Am ezek sajátos módon sokkal inkább fényképek, mintsem iratok. Az azonban ma már nem vita tárgya, hogy a modern kori történelemnek a fénykép éppen úgy megbízható történeti forrása, mint a papíralapú irat. Akiről pedig ebben az írásban szó esik, és akinek élete egyes epizódjaival e dokumentumértékű fotók révén megismerkedhet az érdeklődő, az nem más, mint moldovai Paleta Géza, egy hosszú évtizedeken át szolgáló katonamember. Őseiről a kutatás jelenlegi szakaszában sajnálatosan keveset tudunk. Az bizonyos, hogy apai nagyanyja, Karoline Pávay/Pávay Karolina (1841-1823) volt, Franz Pávay/Pávay Ferenc (1797-1863), egy újmoldovai műszaki szakember és felesége, Katharina Schweinitzer (1809-1893) leánya. Utóbbi révén még egy nemzedékre visszamenőleg maradtak fenn adatok: az ő édesapja Franz Schweinitzer (1773-1862) erdész volt, édesanyja pedig Anna Gaiger (1782-1844). Vagyis apai nagyanyja ágán ősei - vélhetően - német/magyar vegyes családból származtak.

Pávay Karolina és Wenzel Paleta, az apai nagyszülők

Paleta Géza apai nagyapja, tehát Karoline Pávay férje Wenzel Paleta/Paleta Vencel (1827-1882) mérnök volt. Az ő édesapja pedig, idősebb Wenzel Paleta/Paleta Vencel (1781-1857) patikus, akinek feleségét leánykori nevén Antonia Eis-nek hívták (1793-1873). Ő Josef Eis polgár és felesége, Barbara leánya volt. Az ezt igazoló fennmaradt forrás (egy fénykép hátuljára írt feljegyzés) Wenzel Paletáról ezt írja: sobeslauer apotheker, míg Jozef Eisről: sobeslauer bürger. A szakutadást igénylő foglalkozások, a cseh eredetre utaló név, a németes környezet, sőt a fénykép hátoldalán levő feljegyzés német nyelven igen valószínűvé teszi, hogy jelen esetben szó sincs a magyar Szoboszlórlól (a későbbi Hajdúszoboszlórlól). Sokkalta inkább a csehországi Sobeslav (német nevén: Sobieslau) városában kell keresnünk a Paleta-ősök eredetét. Mindez azonban a kutatás jelen szakaszában csupán igen meggyőző és erős valószínűség, hipotézis, amíg további kutatások meg nem erősítik vagy meg nem cáfolják ezt a tételt.

Családfa 1943-ból

A család nemesi előneve viszont bizonyosan Újmoldova/Bosnyák (románul Moldova Nouă, korábban Boșneag, németül Neumoldowa, szerbül: Нова Молдава, csehül Bošňák) településhez köthető. Ez a helyiség az egykori Krassó-Szörény vármegye területén fekszik, ma Romániához tartozik, nem messze található a szerb határtól. A falu magyarul eredendően a Bosnyák nevet viselte, később a német lakosok nevezték el Neumoldovának, a szomszédos Ómoldova nyomán. A Paleták cseh eredetét közvetlenül az is igazolni látszik, hogy az alapvetően vegyes lakosságú településre csehek is telepedtek, ami máig kimutatható: 2002-ben a népszámlálás szerint 3492 ember élt ott, közülük 3314 román, 67 cseh, 49 roma, 29 szerb, 20 magyar és tíz német volt.

Jobb szélén, középen Wrede Irma és Paleta Jenő, a szülők

Látható tehát, ahogy arról már esett szó, hogy vélhetően cseh/német/magyar vegyes eredetű családból származott Paleta Géza, akinek édesapja, Paleta Jenő (?-1932) szakítva a családi hagyományokkal nem polgári, hanem katonai pályára lépett, és az első világháborúban már tisztként szolgált. Ő már nemesi előnévként viselte a moldovai nevet. Feleségét, Paleta Géza édesanyját tehát, Irma Wredének/Wrede Irának (?-1952) hívták. Paleta Géza 1898-ban látta meg a napvilágot Versecen, Temes vármegyében. Az apai hagyomány meghatározta az ő életútját is, lényegében már gyermekkorától a katonai hivatásnak szentelte egész életét. Először a katonai, al- és főreál iskolát, majd pedig a Császári és Királyi Műszaki Akadémiát végezte el, ezt követően pedig, 1916. augusztus 18-án hadnaggyá avatták. Ekkor már javában tartott az első világháború. A 18 éves ifjú tisztet így rövidesen aktív harctéri beosztásba vezényelték, méghozzá tüzéreként. Először a 134. Tábori Tüzérezrednél szolgált a fronton, majd pedig a volt császári és királyi 4. Hegyi Tüzérezrednél. Gyorsan haladt előre a ranglétrán, rövidesen főhadnaggyá léptették elő (1917), ám 1918 októberétől a fogság jutott neki osztályrészül. Konkrétan Olaszországban volt hadifogoly, ahonnan 1919 októberében szabadult, tehát közel egy évet töltött fogságban.

Paleta Jenő ezredes

A fiatal Paleta kadétként

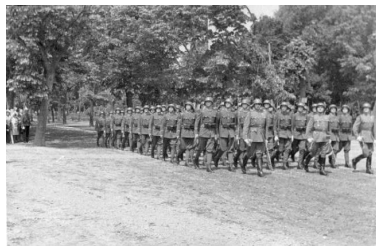
Kadétiskolai évfolyam

Ezt követően a Budapesti Tűzérezredhez került állományba, majd karrierje továbbra is meredeken ívelt felfelé. 1926-ban századossá lépett elő, egy évtizeddel később, 1936-ban pedig letette a vezérkari törzstiszt vizsgát is. 1937-ben már őrnagyi rangban teljesített szolgálatot, majd először és utoljára pályafutása során, elhagyta a tűzérseget: 1938 és 1941 között a Honvédelmi Minisztérium vezérkaránál volt próbaszolgálaton.

Családi esküvő

Eközben sajátos bizalmi feladatot is kapott: 1940 őszén Paleta Géza vezetésével a Honvédelmi Minisztérium 7/m. (azaz műszaki) osztálya és az erődítési részleg szakembereiből álló ötfős szemlebizottságot küldtek ki a Maginot-vonal (amely ekkor már német kézen volt), valamint a belgiumi erődrendszer tanulmányozására. E különleges munka elvégzését követően újabb komoly feladat várt rá. A bécsi döntés következtében Magyarországhoz visszatérő Észak-Erdélyben megindult a hadapródiskolák létrehozása, ennek keretében pedig Nagyvárad lett a felállítandó tűzérsegi hadapródiskola helyszíne. A döntés végrehajtását elősegítette, hogy 1898-tól itt már működött honvéd hadapródiskola, amelynek épületegyüttese, annak ellenére, hogy rendkívül rossz állapotban volt, alapvetően alkalmasnak bizonyult arra, hogy befogadja a tűzér hadapródiskolát. Ez évben Paleta Géza immár alezredessé lépett elő a katonai ranglétrán, ebbéli minőségében nevezték ki őt 1941. június 9-től a Magyar Királyi Gábor Áron Honvéd Tűzérsegi Hadapródiskola parancsnokának.

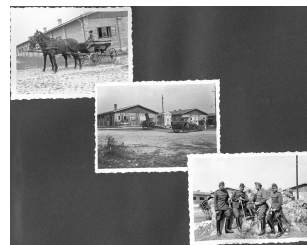
Bemutató vagy bevonulás

Bemutató vagy bevonulás

Bevonulás

Tűzerek bevonulása és pihenője

Horváth Gyula alezredes - egykori tanítványa - 2011 decemberében így emlékezett meg Paleta Gézáról: „Személyesen 1941 júliusában a Ludovika Akadémián tartott 3 napos felvételi vizsgán találkoztam Vele először. Egy bizottság előtt kellett megjelenni egyenként, teljesen ruhátlanul. Ő volt az elnök és pontosan eléje kellett állni. Mindenkihez volt egy kérdése. Tőlem pl. azt kérdezte, miért akarok tűzér lenni? Válaszom, mert szeretem az ágyukat és a lovakat, de eddig csak játék ágyúim voltak. Erre elmosolyodott... Másnap is bekukkantott a tanterembe, ahol az elméleti felvétel volt, a gimnázium 5. osztályának előre közölt anyagából - magyar, történelem és földrajz összeállításban -, de a 3. napon is sokáig nézte a sport felvételi vizsgát, ami szintén előre adott volt. Futás, távolugrás és magasugrás, szertornában a korláttal kezdtük és a nyújtón fejeztük be. Ezután bizakodva vártuk az eredményt, amely szeptemberben érkezett meg. Erre azért emlékszem ilyen pontosan, mert mire megjött a várva várt értesítés, hogy szeptember 29-én jelentkezzem Nagyváradon a Rulikovszky úton, a civil gimnáziumokban már régen megkezdődött a tanítás. Példás rend és tisztaság fogadott bennünket, pedig, mint később megtudtuk a románok a megszállás után leírhatatlanul lepusztult iskola épületet és rombolást hagytak hátra. Paleta alezredes úr a létesítményeket rendbe hozta és az építkezések tervszerű folytatásával, újszerű kiképzési berendezések létesítésével, az oktatás színvonalának folyamatos javításával iskolánkat a tűzér tisztképzés korszerű bázisává fejlesztette. E munka elismeréseként 1942. szeptember 30-án ezredessé léptették elő. Mi, mint hadapródok, a példamutatóan következetes, szigorú fegyelmet tartó és követelő, de rólunk messzemenően gondoskodó és apai szeretettel féltő parancsnokot ismertünk meg benne. Magunk között csak „Géza bácsiként „emelegettük. Hogy egy pár dolgot említsek, nálunk például napi 5 étkezés volt. Mind a gyakorló, mind a kimenő ruhánk kifogástalan volt, még a nyári zsávyó gyakorló és kimenő ruhánk is. Létesítményeink: nyitott és fedett lovarda, saját atlétikai pálya, parkur pálya, futball pálya, nyitott uszoda volt. Lóistállók és gépkocsiszínek hosszú sorával. Olyan parancsnok volt, akit rajongásig szerettünk, és aki mindig követendő példaként áll előttünk. Mindig emlékezni fogok két mondatára, amelyet 1941. október 19-én az ünnepélyes megnyitón, többek között mondott , hogy: »Ti sem készültök olyan pályára, melynek célkitűzése az anyagi javak gyűjtése, vagy az anyagi haszonlesés. Csak az a jó tiszt, ki magasabb hivatást lát szolgálatában és nem kenyérkereső napi foglalkozást!«

Mint a fent citált visszaemlékezésből is látható, a hadapródiskolát moldovai Paleta Géza következetes munkával a tűzér tisztképzés modern bázisává fejlesztette igen rövid idő alatt. Ahogy arról fentebb is szó esett, 1942. szeptember 30-án ezredessé léptették elő. Az általa nagyon szeretett nevelő/oktató munkát azonban nem folytathatta sokáig. 1944. június 9-én a parancsnokságot át kellett adnia, és ismét aktív harctéri beosztásba került. A 18. tartalékadosztály, majd a 16. gyaloghadosztály tűzérparancsnokaként állt helyt a fronton a második világháború során.

Kirándulás

Lövészárók vagy tankelhárítás

Parádé

Iskolaavató

Ezt követően 1945. május 2-án rá is az a sors várt, mint számos katonatársára: ismét hadifogságba került, nevezetesen az amerikai hadseregnek adta meg magát. Ez az esemény sajnos tragikus következményekkel is járt. Paleta Géza ugyanis ekkor már nős ember volt. Felesége, Mocsáry Sára, aki hosszú ideig semmilyen hírt nem kapott férjéről a zavaros háborús viszonyok közepette, azzal a légből kapott rémhírrrel szembesült, hogy Paleta Géza elesett a fronton. Sajnos hitelt adott ennek, és a kétségbeesett asszony Sümegen az öngyilkosságba menekült, így soha nem tudhatta meg, hogy férje valójában életben volt.

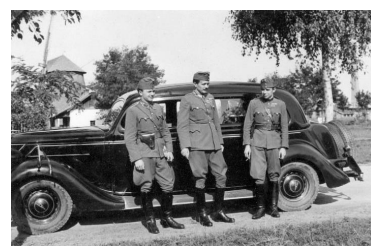
A szerencsétlen sorsú asszony egyébiránt úgy került Sümegre, hogy 1944 szeptemberében a front hullámszáma nyomán a hadapródiskola Nagyváradot elhagyni kényszerült, és áttelepült a Dunántúlra. Előbb Kőszegen, majd pedig Sümegen igyekeztek működtetni, Paleta Géza felesége pedig követte az iskola „mozgását”. Sírja is Sümegen található, hiszen halála helyszínén temették el.

Paleta Géza és tisztársai

Tisztek

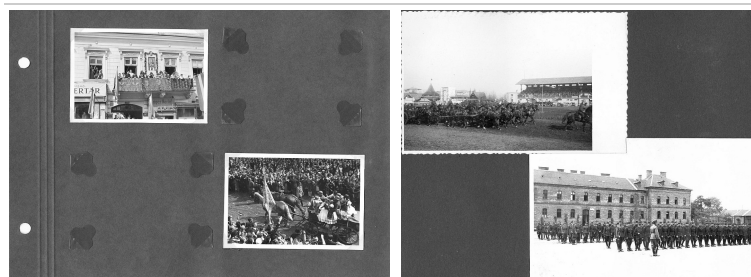
Tisztek cigarettaszünetben

Tiszti ebéd

Paleta Géza eközben a fogságban a pockingi hadifogolytábor magyar parancsnoka lett: ez jól mutatja tekintélyét mind magyar bajtársai, mind pedig az amerikai katonák előtt. Egykori tanítványa, Horváth Gyula itt találkozott vele ismét: „Vele másodszor, amikor légvédelmi útegemmel, ahová avatás után vezényeltek, ugyancsak a pockingi fogolytáborba kerültünk. Nem a megszokott katonás módon fogadta jelentkezésemet, hanem kézfogás és ölelés volt a fogadás.”

Paleta Gézának Pockingban állítólag amerikai szolgálatot ajánlottak, amit azonban elutasított, majd pedig 1946 tavaszán, amikor már módja nyílt rá, hazatért Magyarországra. Ezzel azonban addig töretlen ívű katonai pályafutása gyakorlatilag véget is ért. Csupán a példa kedvéért, de korántsem a teljesség igényével említhető, hogy ekkor már birtokában volt a Magyar Érdemrend a csillaggal, az Albrecht főherceg tábornagy emlékjel, a Katonai érdemérem a katonai kereszt szalagján a kardokkal, a III. osztályú Katonai érdemkereszt, a Károly csapatkereszt, az I. osztályú Ezüst Vitézségi Érem.

Erdélyi bevonulás

Kaszárnya, vagy iskolaudvar, katonai parádé

Kárpátalján

Kassa, 1940

1946-ot követően a korszakra jellemző módon 1947-1948 során koncepciós váddal illették, ennek során pedig „természetesen” le is fokozták. A később elejtett vád szerint egy meg nem nevezett községben a szovjet csapatokat váró magyar tömegbe lövették...

Paleta Géza ezt követően Balatonfüreden telepedett le, ahol eleinte cipészsegédként dolgozott. Itt idővel kései boldogság talált rá: megismerkedett az egyik neves balatonfüredi család egyik sarjával, *Kenyeres Ágnessel*, közismert becenevén *Nesszivel* (1902-1993). Kenyeres Nesszi a két háború között sportos, vidám társasági életet élt (például teniszezett), de valami okból fogva soha nem ment férjhez. Paleta Géza, mint láthattuk, ekkor már özvegy volt, első házasságából gyermeke sem született. A két magányos ember egymásra talált, majd idővel összeházasodott. Életkorukból adódóan gyermekáldás nem kísérte a frigyét, de csendes boldogságban teltek napjaik a 18. századi pince alapokon egykor a szőlőben épült svájci stílusú balatonfüredi házban, az Ágnes-villában.

Az Ágnes-villa

A politikai helyzet enyhültével Paleta Géza már könyvelőként dolgozhatott, majd tökéletes német nyelvtudását hasznosítva az idegenforgalmat szolgálta, hiszen a hírneves füredi Marina szállodában helyezkedett el.

Paleta Géza, 1970-es évek

1977-ben hunyt el szintén Balatonfüreden, sírja itt található. Halála tragikus volt: az egykori ezredes otthon egyedül tartózkodván elesett és a forró kályha, valamint a fal közé szorult. Nem tudta kiszabadítani magát, így mire rátaláltak, teste olyan komoly égési sérüléseket szenvedett, hogy abból már nem tudott felépülni.

Paleta Gézát, sok más bajtárához hasonlóan, a rendszerváltás után, 1990-ben rehabilitálták, és posztumusz visszakapta tiszti rangját is. Emlékét volt tanítványai máig élénken ápolják, ennek egyik ékes bizonyítéka az 1999-ben megalapított Paleta Géza-díj, amelynek alapító okiratában a következő sorok olvashatók: „Mi volt tűzér hadapródok, a példamutatóan következetes, szigorú fegyelmet tartó és követelő, de rólunk messzemenően gondoskodó és apai szeretettel féltő parancsnokot ismertük meg. Olyan parancsnokot, akit tiszteltünk, akit rajongásig szerettünk, és aki mindig követendő példaként áll előttünk. Emlékét - fél évszázad múltával sem feledve - e díj alapításával kívánja a Paleta Géza Emlékbizottság megőrizni.”

A díj egy díszdobozban elhelyezett gravírozott arany pecsétgyűrűt foglal magába, valamint egy díszes mappát, amely tartalmazza Paleta Géza katonai életrajzát, fényképét és az adományozási okiratot. A Paleta Géza-díjat a szabályzat szerint az a tiszti esküt aláírt végzős hallgató kapja, aki a légvédelmi tűzér elméleti és gyakorlati tantárgyak valamint a sport terén a legkiemelkedőbb összesített eredményt éri el.

Ugyancsak emlékét őrzi az a szobor is, amelyet Győrött avattak fel 2011. december 2-án a Hadapród Iskola Bajtársi Körének évente megrendezett Borbála-napi ünnepségén az Arrabona Légvédelmi Rakétaezrednél.

A Paleta Géza-díj

Paleta Géza szobra

Az itt közölt fotók Paleta Géza özvegye, Kenyeres Ágnes (Nesszi) hagyatékában maradtak fent, ma a család magántulajdonát képezik. A képek több albumba rendezve találhatóak meg, ám sajnálatos módon nagyon kevéshez társul valamiféle feljegyzés, ami bizonyos adatokkal szolgálhatna arról, hogy pontosan hol készültek, milyen eseményeken, mikor. Ezzel együtt komoly forrásértékkel rendelkeznek: hiszen moldovai Paleta Géza egész életét, különösen a két háború közötti időszakot, valamint a második világháború éveket tárják eléink. Forrásai ekképp a korabeli hetköznapi életről, a katonai szolgálatról számos társadalomtörténeti, kultúrtörténeti, hadtörténeti adalékot hordoznak. Közlésük csupán első lépése kíván lenni egy komolyabb forrásbázison alapuló, kritikai Paleta Géza-életrajz megírásának.

Címkék:

[Ludovika](#) [3]

[Magyar Királyi Gábor Áron Honvéd Tüzérségi Hadapródiskola](#) [4]

[Hadapród Iskola Bajtársi Köre](#) [5]

[Maginot-vonal](#) [6]

[életrajz](#) [7]

[fotó](#) [8]

Kiadás: 13. évfolyam (2013) 6. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/hetkoznapok/valogatott_fotok_moldovai_paleta_geza_18981977_ezredes_eletebol.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/hetkoznapok/valogatott_fotok_moldovai_paleta_geza_18981977_ezredes_eletebol.html

[2] <http://www.hadaprodiskola.hu/>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/ludovika>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/magyar-kiralyi-gabor-aron-honved-tuzersegi-hadaprodiskola>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/hadaprod-iskola-bajtarsi-kore>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/maginot-vonal>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/eletrajz>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/foto>